

σύναψις

Το ψυχικό κόστος της κρίσης
Η ψυχιατρική παιδων και εφήβων σε εποχή κρίσης

Περί προτύπων στη γνωσιοεπιστήμη
Σχέσεις ψυχανάλυσης και αρχιτεκτονικής
Η έννοια της τοπικής ψυχοπαθολογίας
Αξιολόγηση σε μια ψυχοθεραπευτική μονάδα

Ειδικός Φάκελος: κλασικά κείμενα ψυχοπαθολογίας
(Silvano Arieti, Kurt Schneider)

Λίγα λόγια για το χιούμορ & την τεχνολογία

ISSN 1790-441229

9 771790 441298 >

περιεχόμενα

ΑΠΡ ΜΑΙ ΙΟΥΝ

επικαιρότητα

- 04 Οι προσωπικές ιστορίες που κρύβονται πίσω από τους αριθμούς: το ψυχικό κόστος της κρίσης. Γραμμή βοήθειας για την κατάθλιψη 1034 – Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγιεινής (ΕΠΙΨΥ) *Οικονόμου Μ., Χαρίση Μ, Λουκή Ε, Ντούμου Β, Ψαρομηλίγκου Θ*
- 11 Η κατάσταση της ψυχιατρικής των παιδιών και των εφήβων στην Ελλάδα της «κρίσης» *Δημήτρης Κ. Αναγνωστόπουλος, Ευγενία Σουμάκη*

επιχειρήματα

- 16 Περί προτύπων *Ανδρέας Κ. Παπανικολάου*
- 19 Το κοίλωμα: Σκέψεις πάνω στις σχέσεις Ψυχανάλυσης και Αρχιτεκτονικής *Karine de Vion*
- 22 Η έννοια της τοπικής ψυχοπαθολογίας στην ψυχιατρική *G. Lanteri-Laura (1930-2004)*

επισημάνσεις

- 25 Αξιολόγηση του ποιοτικού έλεγχου σε μια ψυχοθεραπευτική μονάδα *Ε. Κονταξάκη, Ε. Κωνσταντίνου, Α. Καλαντζή*

συνέντευξη

- 34 Ο ιστορικός οφείλει να είναι αλλεργικός στις μονοσήμαντες ερμηνείες *Μια συνομιλία του Πήτερ Γκαϊή με την Έλενα Πατρικίου*

αναγνώσματα

- 38 Δημοσθένης Αγραφιώτης Παραναγνώριση: 4 δοκίμια για τον Κ. Α. Δοξιάδη *Κ. Π. Πετσεμλίδης*

ΕΙΔΙΚΟΣ ΦΑΚΕΛΟΣ

Ψυχοπαθολογία

υπεύθυνος: Γ. Δημητριάδης

- 46 Εισαγωγή *Γιώργος Δημητριάδης*
- 48 Silvano Arieti (1914-1981) - Εισαγωγή *Σπύρος Αντωνάτος*

- 50 Η πιθανότητα ψυχοσωματικής συμμετοχής του Κεντρικού Νευρικού Συστήματος στη Σχιζοφρένεια *Silvano Arieti*

- 62 Kurt Schneider (1887-1967) *Σταυρούλα Θεοδωροπούλου*

παραθέματα

- 66 Jazz & Tzaz *Γιάννης Ν. Μπασκόζος*
- 67 Ζωρζ Μουστακί (1934-2013) Ο περιπλανώμενος ευγενής *Τάκης Θεοδωρόπουλος*

υποσημειώσεις

- 68 Λίγα λόγια για το χιούμορ *Θανάσης Καράβατος*
- 69 Η «ψυχή» των συσκευών *Θανάσης Καράβατος*

Ευχαριστούμε τις Εταιρείες Lundbeck και AstraZeneca που εδώ και χρόνια συμβάλλουν στην προσπάθειά μας

Η κατάσταση της ψυχιατρικής των παιδιών και των εφήβων στην Ελλάδα της «κρίσης»

Δημήτρης Κ. Αναγνωστόπουλος, Ευγενία Σουμάκη

Εισαγωγή

Η σύγχρονη κρίση της ελληνικής κοινωνίας αγκαλιάζει όλες τις λειτουργίες της. Είναι κρίση της οικονομίας, της ιδεολογίας, του κοινωνικού συμβολαίου, εν τέλει της πολιτικής. Το κύριο χαρακτηριστικό της είναι η επιβολή απότομων και βίαιων αλλαγών στο σύνολο των δομών του Ελληνικού Κράτους με μόνο κριτήριο την εξοικονόμηση πόρων για την εξυπηρέτηση του χρέους. Στο διάστημά της το εθνικό εισόδημα μειώθηκε κατά 25%, η ανεργία τριπλασιάστηκε στο 27%, ενώ στους νέους μέχρι 24 ετών εκτοξεύθηκε στο 54%! Οι ελαστικές μορφές εργασίας για πρώτη φορά υπερτερούν στην αγορά εργασίας, ενώ οι προσλήψεις στον δημόσιο τομέα ουσιαστικά έχουν καταργηθεί. Οι μισθοί και οι συντάξεις μειώθηκαν μέχρι 40% και συρρικνώθηκαν τα κοινωνικά επιδόματα. 30% των πολιτών ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας. Ταυτόχρονα τα ασφαλιστικά ταμεία, λόγω του «κουρέματος» των αποθεματικών τους δεν μπορούν να καλύψουν τις τρέχουσες ιατροφαρμακευτικές δαπάνες των ασφαλισμένων τους. Οι τομείς της Παιδείας, της Υγείας και της Κοινωνικής Πρόνοιας υφίστανται κατά προτεραιότητα τις αρνητικές συνέπειες.

Οι επιπτώσεις στην ψυχική υγεία

Αυτή η γενικευμένη κρίση επηρεάζει την ψυχική υγεία με δύο αλληλοτροφοδοτούμενους τρόπους. Πρώτον εξασθενεί τους προστατευτικούς παράγοντες που συμβάλουν στην ανάπτυξη και τη διατήρησή της και δεύτερον ενισχύουν και αυξάνουν τους παράγοντες κινδύνου για την εμφάνιση ψυχικών διαταραχών.

Παράγοντες όπως η εργασιακή ανασφάλεια, η ανεργία, η αύξηση των κοινωνικών ανισοτήτων, η φτώχεια, ο κοινωνικός αποκλεισμός ιδιαίτερα των ευπαθών ομάδων, η αδυναμία ελέγχου της ζωής του ατόμου κι η αβεβαιότητα για το μέλλον ωθούν τη μεγάλη πλειοψηφία των Ελλήνων τόσο σε ατομικό όσο και σε συλλογικό επίπεδο να βιώνει καταστάσεις που προκαλούν βαθύ ψυχικό πόνο και απόγνωση.

Σε αυτό συμβάλλει και η διαρκής άδικη ενοχοποίηση των πολιτών για την κατάστασή τους, γιατί ενώ εστιάζει σε υπαρκτές αδυναμίες τους αποκρύπτει το διαφορετικό μέγεθος της ευθύνης του καθενός. Επίσης καθιστώντας τους αποκλειστικά υπεύθυνους, ως ξεχωριστή περίπτωση από τους υπόλοιπους λαούς της Ευρώπης, αυξάνονται τα αισθήματα μειονεξίας, ανικανότητας και ενοχής. Όμως έτσι παραβλέπεται το γεγονός ότι η κρίση στην Ελλάδα είναι μέρος της ευρωπαϊκής και αποτέλεσμα της διεθνούς κρίσης που ξέσπασε το 2008.

Οι επιπτώσεις στους ενήλικες

Όλα αυτά συμβάλλουν στη σημαντική αύξηση της ψυχιατρικής νοσηρότητας στο σύνολό της και είναι επαρκώς μελετημένα και τεκμηριωμένα από την επιστημονική κοινότητα κατά την έρευνα παρόμοιων

Δημήτρης Κ. Αναγνωστόπουλος, Αναπληρωτής Καθηγητής Παιδοψυχιατρικής, Υπηρεσία Ψυχικής Υγείας Παιδιών και Εφήβων, Κοινωνικό Κέντρο Ψυχικής Υγιεινής Βύρωνα Καισαριανής, Α΄ Ψυχιατρική Κλινική Πανεπιστημίου Αθηνών

Δρ Ευγενία Σουμάκη, Παιδοψυχίατρος, Ψυχαναλύτρια, Γενική Γραμματέας της Ελληνικής Εταιρείας Ψυχαναλυτικής Ψυχοθεραπείας, Επιστημονική Διευθύντρια της Διαγνωστικής και Θεραπευτικής Μονάδας «Σπύρος Δοξιάδης»

κρίσεων διαχρονικά. Ιδιαίτερα έχει δειχθεί η σημαντική αύξηση της κατάθλιψης και των αποπειρών αυτοκτονίας και της αυτοκτονίας και η συσχέτισή τους με την ανεργία και την εργασιακή ανασφάλεια (1). Επίσης η ευθεία συσχέτιση ανάμεσα στον πλούτο μιας χώρας με το επίπεδο της ψυχικής υγείας του πληθυσμού (2,3).

Στη χώρα μας, τα πιο πρόσφατα επιδημιολογικά δεδομένα επιβεβαιώνουν τα παραπάνω. Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης έχουν ήδη αρχίσει να αντανακλώνται στους δείκτες ψυχικής υγείας. Οι κλήσεις στη μία εθνική γραμμή βοήθειας για την αυτοκτονία έχουν παρουσιάσει αύξηση 70%. Το ποσοστό αυτοκτονιών έχει αυξηθεί από 2,8 ανά 100.000 πληθυσμού το 2008 σε 5,2 το 2010 (4). Η πιο πρόσφατη εθνική επιδημιολογική έρευνα δείχνει υψηλή θετική συσχέτιση ανάμεσα στην εκδήλωση επιθυμίας θανάτου και την ανεργία, αλλά και την εμφάνιση σοβαρής ψυχοπαθολογίας και ανεργίας (5). Σύμφωνα με την ίδια έρευνα, 1 στους 6 Έλληνες, ηλικίας 18-70, έχει αναπτύξει κλινικά σημαντική ψυχοπαθολογία και ένας στους 12 (600.000) σοβαρή ψυχοπαθολογία. Ιδιαίτερα σημαντικό είναι ότι 75% του πληθυσμού που εμφανίζουν κάποιου είδους ψυχοπαθολογία δεν λαμβάνουν κάποιου είδους θεραπεία για το πρόβλημά τους.

Σε περιόδους κρίσεως έχει παρατηρηθεί το εξής απaráδεκτο, αλλά και μακροπρόθεσμα αντιπαραγωγικό φαινόμενο: ενώ οι απαιτήσεις σε υπηρεσίες ψυχικής φροντίδας αυξάνονται, εξαιτίας των περικοπών στις κοινωνικές δαπάνες, η παροχή τους μειώνεται. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός φαύλου κύκλου που συντηρεί και χειροτερεύει διαρκώς το επίπεδο της ψυχικής υγείας (6).

Οι επιπτώσεις στα παιδιά και τους έφηβους

Ένα από τα πιο βασικά ψυχικά παράγωγα της κρίσης είναι το γενικευμένο αίσθημα αβεβαιότητας και ανασφάλειας. Αυτό επηρεάζει ατομικές και ομαδικές κοινωνικές συμπεριφορές των ενηλίκων που διαμορφώνουν ένα αρνητικό περιβάλλον για την ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη της ευπαθέστερης των κοινωνικών ομάδων που είναι τα παιδιά και οι νέοι (7).

Το παιδί γεννιέται μ' ένα ψυχικό και πολιτισμικό υπόβαθρο, ενώ ταυτόχρονα αναπτύσσει συμπεριφορικές, συναισθηματικές και φαντασιωσικές σχέσεις με τη μητέρα του, τον πατέρα του και τ' αδέρφια του, ο δε τρόπος του καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό από την κοινωνία που ανήκει.

Η οικογένεια είναι ένα σύστημα που αποτελείται από πολλαπλές κυκλικές αλληλεπιδράσεις. Αυτή τη χρονική περίοδο, τα συγκεκριμένα γεγονότα, που η ελληνική κοινωνία αντιμετωπίζει, προκαλούν κρίση σ' ολόκληρη την οικογένεια, άσχετα αν εκδηλώνεται σ' ένα ή περισσότερα μέλη της. Η κοινωνία λοιπόν βρίσκεται σε κρίση, και η οικογένεια ως φορέας της διαταραχής κατακλύζεται από αισθήματα απόγνωσης και βοήθητου.

Οι σχέσεις γονιών-παιδιών αναδιαμορφώνονται. Ο γονιός με αγχώδη διαταραχή αδυνατεί να απορροφήσει τα άγχη του παιδιού του, ο καταθλιπτικός αδυνατεί να εμπεριέχει τις αγωνί-

ες του και να παράσχει σταθερότητα και συναισθήματα φροντίδας με αποτέλεσμα να το οδηγεί σε σύγχυση ρόλων, σε ψυχικές αναστολές των αναγκών του, στη διαμόρφωση ενός «ψευδούς εαυτού». Ο ενοχικός γονιός θα μεταφέρει τα δικά του άλματα συγκρουσιακά θέματα στο παιδί με αντιφατικά και αντικρουόμενα μηνύματα. Οι μεταβολές της κοινωνικο-οικονομικής κατάστασης, οι πολιτισμικοί χαρακτήρα ιδιαιτερότητες, η κατάργηση των θεσμών, η συνεχής διάψευση, η έλλειψη ορίων, η σύγχυση ρόλων και γενικά τα διάφορα οικογενειακά μυστικά, οι σοβαρές συγκρούσεις και η δυσαρμονία του γονεϊκού ζεύγους, είναι γνωστοί παράγοντες κινδύνου, που φέρνουν το παιδί σε μια κατάσταση είτε τραυματική λόγω της φύσης των ερεθισμάτων που δέχεται είτε απώλειας του διευκολυντικού - υποστηρικτικού ρόλου του οικογενειακού πλαισίου.

Το αποτέλεσμα είναι παιδιά παραμελημένα ή υπερπροστατευμένα και ανώριμα και ψυχισμοί σε αναστολή - ακινητοποίηση σαν άμυνα για την ψυχική τους επιβίωση ή ψυχισμοί που εκδηλώνονται με βία εκδραματίζοντας τα σιωπηλά αισθήματα οδύνης και οργής.

Για τους εφήβους οι διαδικασίες φαίνονται πιο δύσκολες καθώς οι ταυτίσεις είναι μια επιτακτική τους ανάγκη ως μηχανισμός άμυνας που θα στηρίξει τη ναρκισιστική και ιδεολογική τους ανακατάταξη για τον σχηματισμό της ταυτότητας. Οι ταυτίσεις όμως αποκαλύπτονται σαθρές, τα πρότυπα κατακρημνίζονται, οι γονείς αποδεικνύονται αδύναμοι και ανίκανοι να δεχθούν την επιθετικότητα της αυτονόμησης, οι δε φαντασιώσεις που βοηθούν στην επεξεργασία της μετάβασης εκλείπουν.

Οι επιπτώσεις της επικρατούσας πολιτικής και ιδεολογίας

Η πολιτική σήμερα στοχεύει την κατάσταση εμβροντησίας - shock που οδηγεί το άτομο, ενήλικα ή έφηβο, σε μια κατάσταση αδυναμίας, άρνησης, μόνωσης, μη αποδοχής της πραγματικότητας με αποτέλεσμα μια παλινδρομημένη θέση παθητικότητας, μια καθήλωση σε μια παρανοειδή θέση με αίσθημα μετέωρου ανάμεσα στο οικείο «χθες» και στο απειλητικό «αύριο».

Η οικονομική κρίση και η προσπάθεια επίλυσής της, σύμφωνα με τις επιταγές ενός πολύ συγκεκριμένου οικονομικού μοντέλου, συνοδεύεται κι από την προβολή ενός συγκεκριμένου ιδεολογικού πλαισίου που στηρίζεται στον ατομισμό και την καθολική βία (ιδεολογική, ψυχολογική και σωματική). Αυτή η κατάσταση, κατά τη γνώμη μας, αντιστρατεύεται τις βασικές προϋποθέσεις κατάκτησης και διατήρησης της ψυχικής υγείας τόσο σε ατομικό όσο και σε ομαδικό-συλλογικό επίπεδο.

Η σύγχρονη πολιτική εξουσία χρησιμοποιεί τους ιδεολογικούς μηχανισμούς της προκειμένου να θέσει τον ψυχισμό των ατόμων σε «εφεδρεία». Ιδιαίτερη μνεία χρειάζεται να γίνει στον ρόλο των μαζικών μέσων ενημέρωσης και των προβαλλόμενων προτύπων. Καμιά ηλικιακή, φυλετική και κοινωνική κατηγορία δεν έχει ξεφύγει από το στόχαστρο αυτής της ιδεολογικής πολιτικής των ΜΜΕ. Είναι εξαιρετικά επικίνδυνες, κατά τη γνώμη μας, εκπομπές που εμπλέκουν τα μικρά παιδιά ως πρωταγωνιστές σε ρόλους πλαστών ειδώλων, που υπόσχονται

πλαστή ανέλιξη, επιφανειακή και επίπλαστη ευτυχία και οδηγούν στη διαμόρφωση ενός «ψευδούς εαυτού». Κι ακόμα πιο επικίνδυνη είναι η διαπίστωση ότι δεκάδες χιλιάδες γονείς συνωθούνται στις πόρτες των εκμαυλιστών, προκειμένου να εξασφαλίσουν τη συμμετοχή των παιδιών τους σ' αυτές τις εκπομπές. Χρειάζεται να αναρωτηθούμε αν το φαινόμενο αυτό δεν συνιστά ουσιαστικά μια σοβαρή κοινωνική μορφή παιδικής παραμέλησης και εκμετάλλευσης.

Όσον αφορά τα πρότυπα, τα παιδιά κι ιδιαίτερα οι νέοι βρίσκονται κάτω από μια ιδεολογική βία που τους θέτει αντιμέτωπους με ψευτοδιλήμματα, τα οποία δημιουργούν αισθήματα απόγνωσης, ανικανότητας, εγκατάλειψης και αδιέξοδου, ενώ ταυτόχρονα τους ωθεί να αποδεχθούνε και να ταυτιστούνε με τα μηνύματα της εξουσίας, που αντιστρατεύονται και λοιδορούν κάθε προηγούμενη ηθική αξία και προτείνουν τον ατομισμό και την καταφυγή στην ατομική λύση. Ταυτόχρονα, υπερπροβάλλεται (και δυστυχώς πολλές φορές δικαιολογείται) η φασιστική ιδεολογία και βία σαν ο μόνος δρόμος διεξόδου από την κρίση. Κι ακόμα χειρότερα επιβραβεύεται εκλογικά από μια σημαντική μερίδα νέων.

Ζούμε μία εποχή όπου απουσιάζουν εκείνα τα πρότυπα κι είδωλα που είναι άξια να κινητοποιήσουν τις υγιείς διαδικασίες για ταύτιση και εξιδανίκευση.

Η προσωπικότητα διαμορφώνεται μέσω μιας σειράς ταυτίσεων αρχικά με τους γονείς και εν συνεχεία με άλλα σημαντικά πρόσωπα. Αυτονόητο λοιπόν ότι με υγιή πρότυπα το παιδί θα κάνει ικανοποιητικές ταυτίσεις.

Σήμερα όμως δίνεται έμφαση μόνο σε μεμονωμένα χαρακτηριστικά και όχι στο όλον με αποτέλεσμα να τονίζονται και να αναπτύσσονται με αυτόν τον τρόπο μόνο «μερικές» πλευρές της προσωπικότητας του παιδιού, όπως η σεξουαλικότητα ή η επιθετικότητα.

Τα προβαλλόμενα πρότυπα στοχεύουν ιδιαίτερα στους νέους και τους οδηγούν να υιοθετήσουν ένα είδος – επιβεβλημένης από την εξουσία – ζωής, το οποίο όλοι πρέπει να ακολουθούν, αλλά ο καθένας μόνος του. Η κριτική στον προβαλλόμενο τρόπο ζωής απαγορεύεται, θεωρείται ξεπερασμένη κι αντιμετωπίζεται με χλευασμό. Με αυτόν τον τρόπο αποκρύπτονται οι ουσιαστικές ανάγκες και οδηγούνται στην αποξένωσή τους από τις πραγματικές σχέσεις. Ο προφανής ψυχολογικός στόχος είναι η βαθμιαία απομάκρυνση από την κοινή λογική και από την καλλιέργεια πολιτικής συνείδησης.

Το σχολείο, ο άλλος σημαντικός κοινωνικός θεσμός, υφίσταται μια συνεχή υποτίμηση και απαξίωση. Τόσο σε υλικό επίπεδο, με τη στέρηση των αναγκαίων πόρων και τις συνέπειές της στη λειτουργία του, όσο και με τη μηδενιστική κριτική στους λειτουργούς του. Έτσι οι εκπαιδευτικοί ως πρότυπα εξιδανίκευσης και αυθεντίας, ως Δάσκαλοι, ως συμβολικοί φορείς εξουσίας και Νόμου, ως γονεϊκά υποκατάστατα επενδεδυμένα μέσω της μετάθεσης, καθίστανται αδύναμοι, υποτιμημένοι, συχνά φοβισμένοι, με δυσκολία να βάλουν σε Λόγο τα σημαίνοντα.

Οι μεταβολές της κοινωνικο-οικονομικής κατάστασης, η

κατάργηση των θεσμών, η συνεχής διάψευση, η έλλειψη ορίων, η σύγχυση ρολών, οι σοβαρές συγκρούσεις και η δυσαρμονία της οικογενειακής ζωής, υπονομεύουν τον διευκολυντικό - υποστηρικτικό ρόλο του οικογενειακού πλαισίου και τις επανορθωτικές δυνατότητες του σχολείου. Παράλληλα, η προσπάθεια επίλυσης της οικονομικής κρίσης σύμφωνα με τις επιταγές ενός μονοδιάστατου οικονομικού μοντέλου συνοδεύεται κι από την προβολή ενός συγκεκριμένου ιδεολογικού πλαισίου, που στηρίζεται στον ατομισμό και την καθολική βία (ιδεολογική, ψυχολογική και σωματική).

Οι επιπτώσεις στην κλινική πραγματικότητα. Ψυχοπαθολογία και υπηρεσίες

Ο συνδυασμός όλων αυτών έχει οδηγήσει τόσο στην αύξηση των νέων περιπτώσεων, άρα και στη ζήτηση των παιδοψυχιατρικών υπηρεσιών, όσο και στην ποιοτική αλλαγή της ψυχοπαθολογίας που αντιμετωπίζουμε στην καθημερινή κλινική πρακτική. Οι περιπτώσεις ψυχοκοινωνικών προβλημάτων υπερδιπλασιάστηκαν και τείνουν να αποτελούν τη μεγαλύτερη κατηγορία των νέων περιπτώσεων, ενώ οι οριακές παθολογίες είναι πλέον συνήθεις, η γενικευμένη χρήση ουσιών τείνει να εξαπλωθεί στην πλειονότητα των σχολείων, ταυτόχρονα με τη διάδοση του bullying και των ρατσιστικών συμπεριφορών. Η εκδραμάτιση τείνει να επικρατήσει ως ο κύριος μηχανισμός έκφρασης της εφηβικής ψυχοπαθολογίας τόσο σε ατομικό όσο και σε ομαδικό επίπεδο. Τέλος, το πιο ανησυχητικό είναι η αποδοχή της καθαρής βίας απέναντι στον Άλλον (π.χ. μετανάστη, ψυχικά ευάλωτο, «μειονεκτικό») από ένα ευδιάκριτο, αλλά ακόμα περιορισμένο, τμήμα εφήβων και νέων (8).

Η συνεχής περικοπή των γενικών δαπανών για την υγεία και την πρόνοια, οδήγησε στη συρρίκνωση των – ούτως ή άλλως – ανεπαρκών παιδοψυχιατρικών υπηρεσιών του ΕΣΥ και στην κατάργηση ή μείωση ουσιαστικών πολιτικών παιδικής μέριμνας για τις ευπαθείς παιδικές ομάδες, όπως π.χ. νοπτικής υστέρησης, αναπτυξιακών διαταραχών. Ακυρώθηκε στην πράξη το σχέδιο ανάπτυξης των παιδοψυχιατρικών υπηρεσιών που ήταν σε εξέλιξη στο πλαίσιο της Ψυχιατρικής μεταρρύθμισης από το 2000. Αντίθετα, ένας σημαντικός αριθμός κοινοτικών κέντρων, μονάδων αποκατάστασης και Ιδρυμάτων με υψηλή εξειδίκευση ανέστειλαν τη λειτουργία τους. Πρότυπα προγράμματα, όπως ο «Θεραπευτικός Ξενώνας Εφήβων» της ΕΨΥΠΕ ή το κέντρο «ΜΕΛΙΑ» για παιδιά ψυχωτικών γονέων, ανέστειλαν τη λειτουργία τους, ενώ άλλες δομές υπολειπούν αναστέλλοντας σημαντικές δραστηριότητές τους. Στο σύνολό τους οι παιδοψυχιατρικές υπηρεσίες λειτουργούν με μειωμένο αριθμό προσωπικού, ενώ ένας σημαντικός αριθμός του πιο έμπειρου προσωπικού οδηγήθηκε σε βεβιασμένη συνταξιοδότηση. Αυτά συμβαίνουν ενώ οι νέες περιπτώσεις αυξάνουν με γεωμετρική πρόοδο και οι απαιτήσεις για υποστηρικτική εργασία στην κοινότητα, εξαιτίας της κατάρρευσης των κοινωνικών υπηρεσιών, και στα σχολεία, λόγω αδυναμίας των ψυχολογικών τους υπηρεσιών, έχουν αυξηθεί υπέρμετρα. Ουσιαστι-

κά, οι παιδοψυχιατρικές υπηρεσίες καλούνται να υποκαταστήσουν και να αναλάβουν το έργο των άλλων. Επιπρόσθετα, ένας ολοένα αυξανόμενος αριθμός ασθενών εγκαταλείπει τον ιδιωτικό τομέα και αναζητεί τη συνέχεια της φροντίδας του στο Δημόσιο. Όλα αυτά συμβάλλουν στην αύξηση τόσο της λίστας αναμονής όσο και του χρόνου αναμονής, που για τις συνθήκες περιπτώσεις έχει τριπλασιαστεί και ξεπερνάει τον ένα μήνα, ενώ για ορισμένες περιπτώσεις μπορεί να φτάνει και τον ένα χρόνο (9).

Αναρωτιέται κανείς όμως τι μέριμνα υπάρχει όσον αφορά και τα δικαιώματα των εργαζομένων, εν προκειμένω των παιδοψυχιάτρων.

Κατά πόσο στις συνθήκες αυτές που καλούνται να εργαστούν, εξασφαλίζονται οι απαραίτητες προϋποθέσεις αξιοπρέπειας και σεβασμού απέναντι στο έργο τους ή οποιαδήποτε ηθική και νομική "κάλυψή" τους. Οι αρετές του χαρακτήρα που απαιτούνται στην ψυχιατρική πρακτική είναι γνωστές, με κύρια χαρακτηριστικά την εμπιστοσύνη, την ακεραιότητα, την αλήθεια και το πάθος. Τα πιεστικά ζητήματα που αντιμετωπίζουν σήμερα οι ψυχίατροι των παιδιών και των εφήβων τόσο σε επίπεδο «κλινικής πρακτικής» όσο και «ψυχιατρικής ηθικής» είναι όλο και πιο πολύπλοκα και απαιτούν το κράτημα λεπτών ισορροπιών στη «θεραπευτική σχέση» προκειμένου αυτή να παραμείνει θεραπευτική.

Αυτό που αισθανόμαστε σήμερα είναι η βία του συστήματος απέναντι σ' όλες του τις συνιστώσες. Και αυτό που φοβόμαστε είναι η ανάλογη ανταπόκριση του υποκειμένου μέσω του ασυνείδητου μηχανισμού της ταύτισης με τον επιτιθέμενο.

Από πολλές και διαφορετικές πλευρές συσσωρεύονται αρνητικοί παράγοντες για την ποιότητα των παρεχομένων υπηρεσιών. Επιπρόσθετα κονδύλια εξασφαλισμένα από την Ε.Ε. για την ψυχική υγεία μεταφέρθηκαν για να χρησιμοποιηθούν αλλού. Αυτή και μόνο η ενέργεια από την πολιτική ηγεσία της Υγείας θα αρκούσε για να καταδειχθεί έμπρακτα πόσο στενά συνδεδεμένη είναι η παρούσα οικονομική κρίση με την οπισθοχώρηση σε αντιδραστικές πολιτικές στιγματισμού και παραμέλησης της ψυχικής διαταραχής.

Επίλογος

Η παιδοψυχιατρική είναι ουσιαστικά προληπτική ειδικότητα με κοινοτικό προσανατολισμό. Απαιτείται ανάπτυξη των παιδοψυχιατρικών υπηρεσιών, προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις αυξημένες ανάγκες που διαμορφώνονται. Επίσης, επιβάλλεται να εφαρμοστεί άμεσα μια πολυδιάστατη εθνική πολιτική δημόσιας ψυχικής υγείας που να περιορίζει τους αυξημένους παράγοντες κινδύνου και να προστατεύει την ομαλή ανάπτυξη των παιδιών.

Το ζήτημα είναι εξαιρετικά σύνθετο. Το κρίσιμο διακύβευμα για τη χώρα σήμερα είναι το μέλλον των παιδιών της. Δυσκέψεις-ερωτήματα σε συνάρτηση με όσα αναφέραμε προηγούμενα. Έχουμε αντιληφθεί ως κοινωνία τις επιπτώσεις στη σωματική και ψυχική ανάπτυξη των παιδιών που προκαλούν οι περιοριστικές, βασισμένες σε αποκλειστικά οικονομικά κρι-

τήρια, πολιτικές στην παιδεία και την υγεία; Κι ακόμη, στη σημερινή ζοφερή πραγματικότητα, αντιλαμβανόμαστε σε τι είδους ενήλικες διαμορφώνουμε τα παιδιά μας με τα πρότυπα που τους προβάλλουμε, τη βία που ανεχόμαστε να δηλητηριάζει όλες τις μορφές της κοινωνικής ζωής και την καθημερινή «διαβεβαίωση» ότι δεν έχουν μέλλον στον τόπο τους;

Απέναντι σε αυτή την κατάσταση η κοινότητα των παιδοψυχιάτρων έχει εντείνει τις προσπάθειές της πρώτον, να υποστηρίξει τις δημόσιες υπηρεσίες με επιπλέον προσφορά υπηρεσιών, δεύτερον, να αναπτύξει την κοινή δράση με τους άλλους εργαζόμενους στον χώρο της υγείας, τρίτον, να εμβαθύνει τις συμμαχίες της με τους κοινωνικούς φορείς (εκκλησία, ασφαλιστικούς οργανισμούς, συλλόγους ασθενών κ.λπ.), τέταρτον, να συμμετάσχει στον κοινό αγώνα για την αλλαγή πολιτικής υγείας από τους ιθύνοντες και πέμπτον, να συμβάλλει με τα επιστημονικά της εργαλεία στην περαιτέρω έρευνα και τεκμηρίωση των δεδομένων που προκύπτουν από την παρούσα κατάσταση της ψυχικής υγείας των παιδιών.

Αν πραγματικά μας ενδιαφέρει η έξοδος από την κρίση προς το συμφέρον της πατρίδας μας και των ανθρώπων της, τότε πρέπει να διεκδικήσουμε και να ακολουθήσουμε τον αντίθετο από τον εφαρμοζόμενο δρόμο των περικοπών των κοινωνικών δαπανών, που στη περίπτωση της Ελληνικής Ψυχιατρικής οδηγεί στην οριστική κατάρρευση του μεγαλύτερου μεταδικτατορικά δημοκρατικού εγχειρήματος στον χώρο μας, αυτό της ψυχιατρικής μεταρρύθμισης. Αντίθετα, πρέπει να συνταχθούμε με εκείνους που υποστηρίζουν ότι για να βγει η χώρα και η Ευρώπη από την κρίση χρειάζεται επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιο, βασικότερο συστατικό του οποίου είναι το ψυχικό κεφάλαιο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Economou M, Madianos M, Theleritis C, Peppou L, Stefanis CN. Increased suicidality amid economic crisis in Greece *www.thelancet.com* Vol 378 October 22, 2011 p. 1459.
2. Alexander Kentikelenis, Marina Karanikolos, Irene Papanicolas, Sanjay Basu, Martin McKee, David Stuckler Health effects of financial crisis: omens of a Greek tragedy *Lancet* Published Online October 10, 2011 DOI:10.1016/S0140-6736(11)61556-0.
3. Μπούρας Γ, Λύκουρας Λ. Η οικονομική κρίση και οι επιπτώσεις της στην ψυχική υγεία. *Εγκέφαλος* 2011, 48, 54-61.
4. Γιωτάκος Ο, Κοράμπελας Δ, Καφλάκας Α. Οικονομική Κρίση και Ψυχική Υγεία στην Ελλάδα. *Ψυχιατρική* 2011, 22, 109-119.
5. Σκαπινάκης Π, Μπέλλος Σ, Μαυρέας Β. Πανελλήνια Επιδημιολογική Μελέτη Ψυχοπαθολογίας Ενηλίκων. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. 2010.
6. Triantafyllou K, Chryssi Angeletopoulou IMF and European co-workers attack public health in Greece *www.thelancet.com* Vol 378 October 22, 2011 p. 1459-1460
7. Eurochild. How the economic and financial crisis is affecting children & young people in Europe. Report based on evidence collected through Eurochild membership January 2011 www.eurochild.org.
8. Σουμάκη Ε., Αναγνωστόπουλος Δ., Αναστασόπουλος Δ. «Η επικοινωνιακή διάσταση της εκδραμάτισης». *Σύναψις*, 2008, Τ. 4, Τχ. 10, σ. 44-5.
9. Anagnostopoulos DC, Soumaki E. The state of child and adolescent psychiatry in Greece during the international financial crisis: a brief report. *European Child Adolescent Psychiatry* 2013, 22, 131-134.